

EDITORIAL

Ayuda militar han US, ayuda ha tiraniya han rehimen Duterte

Diri na gud nagin sorpresa an igin-anunsyo diri pala maiha han mga upisyal han rehimen Duterte nga diri na igpapadayon an nahiuna hini nga igindeklara nga plano nga tapuson an Visiting Forces Agreement (VFA). Klaro naman tikang ha tinikangan nga an katuyuanan han "tarhug" nga igbabasura ini amo an mag-aro la hin dugang nga ayuda militar para ha iya tiraniya.

Ha baba mismo na liwat ni Duterte nagtikang an mga pulong nga, "kun karuyag niyo an VFA, kinahanglan magbayad kamo." Subay na liwat ini ha iya prinsipyo nga "kwarta-kwarta la iton" nga naggiya ha iya pan-gawas nga palisiya. Para kan Duterte, poyde suklon hin kwarta an karukayaknon han nasyunal nga independensya ngan katalwasan. Igin-atras ni Duterte an pagbasura ha VFA ngan gintugutan an paghimo han pinakadako nga ehersisyo militar (Balikatan) han US kahuman hiya saaran hini nga baligyaan hin \$2.4 kabilyon nga ba-

lor han mga higamit militar.

Nag-iha liwat hin masobra usa katuig an pakignegosasyon nga inabot na han pandemya ngan han pagsaliwan han gubyrno ha US. Ha katapusan, iginhatag liwat han gubyrno nga Biden an kadugangan nga ayuda militar ha rehimen Duterte bisan pa mayda makusog nga panawagan an pira nga senador ngan kongresista ha US, sugad liwat an mga demokratiko nga pwersa ha Pilipinas ngan mga asosasyon nga Fil-Am ha US, nga igsuspinder ini tungod ha samwak nga mga kaso han pagpatay ngan pagtalapas han mga

11 nga opensiba, ginlansar han BHB kadungan han SONA ni Duterte

ONSE NGA OPENSIBA an iginlansar han mga yunit han Bagong Hukbong Bayan (BHB) ha Samar, Negros Occidental, Negros Oriental ngan Sorsogon tikang Hulyo 15 tubtub 29 agud tugbangan an urhi nga State of the Nation Address (SONA) ni Rodrigo Duterte. Ha inisyal nga lista, maabot ha 30 an kaswalti ha ranggo han mga sundalo ngan pulis kun diin 26 an patay.

Northern Samar. Gin-ambus han BHB-Northern Samar an mga sundalo nga nagsusulaysukay ha Kilometro 18, Happy Valley, San Isidro hadton Hulyo 15 kun diin 11 nga sundalo an napatay. Gin-ambus han usa pa nga yunit han BHB an usa pa nga yunit han militar ha Catarman hadton Hulyo 23. Ini nga mga ambus, nailansar ha butnga han masobra katunga hin tuig nga nakapokus nga operasyon han kaaway ha lugar. Kadungan han panmilitar nga operasyon an pwersahay nga pagpasur-render ngan panarhug ha mayda 25 nga barangay ha tahub han Retailed Community Support Program.

Ha adlaw mismo han SONA, usa nga pulis an napatay ngan usa an nasamaran ha operasyon isnayp han BHB ha Barangay San Jose, Catubig. Syahan na nga nakaengkwen-tro han BHB an yunit han nasering nga mga pulis ha giutan han barangay Anongo ngan Hitapian hadton Hulyo 10. Duha "11 nga opensiba..." sundan ha paypay 3

pulis ngan sundalo ha tawhanon nga katungod.

An tinuod, pabor liwat ha imperyalismo nga US an paghatag han ayuda militar tungod kay pakukusgon hini an Armed Forces of the Philippines (AFP) ngan an gerra nga kontrainsurhensiya nga gindisenyo liwat han US. An kamatuoran, gerra ini nga iginlalansar han US pinaagi han AFP agud depensahan an interes han US ha ekonomiya ngan he-yopulitika. An AFP an prinsipal nga harigi han poder han US ha Pilipinas. Pira kadekada na nga ginpapahiara, ginsasagdunan, gin-aarman ngan ginpopondohan han US an AFP. Ginhihimo ini pinaagi han mga panmilitar nga kasarabutan sugad han 70-katuig nga Mutual Defense Treaty ngan Visiting Forces Agreement han 1998.

Iginhatag han US an karuyag ni Duterte nga ayuda militar, bisan kun an karuyag sidngon hini amo an pagsuporta ha rehimen nga naghatag-dalan ha pagpakusog han panmilitar nga presensya ha West Philippine Sea han China, mahugot nga imperyalista nga karibal han US ha ekonomiya ngan hegemoniya.

Komo pinuno han neokolonyal nga estado, sunud-sunuran hi Du-

terte ha mga palisiya nga dikta han US, labina ha pagpasulong han mga neoliberal nga palisiya ha ekonomiya, kontrainsurhensiya ngan "kontra-terorismo." Sugadman, lumuhod gihapon hi Duterte ha China ngan iginbaligya an eksklusibo nga katungod han Pilipinas ha kadagatan hini kabalyo han saad nga pira kabilyon nga dolyar nga pautang ngan mga proyekto, sugad liwat han pagkontrol ha merkado han iligal nga droga tikang ha China.

Waray iginkalipay han imperyalismo nga US an pagbugsay ni Duterte ha duha nga salog. Labina ha atubangan han natikagrabe nga sumpakiy han US ngan China ha ekonomiya ngan negosyuhay, diri paborable ha US nga nakikigmuláy ha iya karibal an iya niyutiyo ha Pilipinas. Pinaagi han paghatag hin kadugangan nga ayuda militar kabalyo han pagpadako han panmilitar nga presensya hini ha Pilipinas ngan mga kadagatan ha palibot hini, gintatantiya han US nga maundang hi Duterte ha iya postura nga maki-China.

Karuyag liwat han US nga dugang nga mapahugot an kontrol hini ha niyutiyo nga rehimen Duterte labina nga mayda posibilidad nga ma-

kagpabilin an pasista nga paksyon ha poder lahos ha 2022. Ha sugad, dugang nga nagigin klaro an papel han imperyalismo nga US ha luyo han tiraniko ngan terorista nga paghahadi ni Duterte, ngan nabubuksas an pagin buwa han mga pagpostura hini nga tag-undong han tawhanon nga katungod. Ha paghatag han dugang nga ayuda militar kan Duterte, dugang nga ginsusuportahan han US an tiraniya ngan madugo nga paghahadi han terorista nga rehimen.

Kundi samtang padayon nga ginsusuportahan han imperyalismo nga US hi Duterte, padayon liwat ini nga nagpapakusog han sumpayan ngan suporta ha iba nga paksyon han naghahadi nga klase nga kontra-Duterte nga ngatanan maki-US agud pirme ini mayda reserba nga baraha oras nga magluya an naghahadi nga tiraniya. Sugad ini hadton dekada 1980 han dungan nga ginsuportahan han US hi Marcos ngan an paksyon nga kontra-Marcos hadto tubtub ha tanggalon hini an suporta kan Marcos ha atubangan han hiluagan ngan sostenido nga protesta han katawhan kontra ha diktadura.

An naiba ha sitwasyon yana amo an aktibo liwat nga pangginginlabot ngan pag-ayat han China ha eksklusibo nga natad han dominasyon hadto han imperyalismo nga US ha reaksyunaryo nga pulitika ha Pilipinas. Para ha pira nga reaksyunaryo nga pulitiko, sugad han naghahadi nga paksyon ni Duterte, dugang nga natikadako an gin-aaro nga kabaraydan ha ira pagpakaniyutiyo, samtang iginsusurender an independensya han nasud. Ha tiarabot nga eleksyon 2022, pinakadako nga posibilidad nga makit-an an tinuod nga presyo ngan leyaltad ni Duterte ngan an diri pa nakikit-an nga balitang han langyaw nga pangginginlabot.

Bagá hin tuko nga nakapyot hi Duterte ha poder ha sobra nga kahadlok nga mapagpabaton ha iya mga krimen kontra ha katawhan ngan mga krimen ha gerra. Hul-os nga kabangis niya nga ginpupuyoy ngan ginpaparalisa an ngatanan nga mga pwersa nga natipa ha iya tiraniya ngan ha iya iskema nga magpabilin ha poder lahos ha 2022. Agud igpakita ha imperyalismo nga

"Ayuda..." sundan ha paypay 3

 <p>Bolyum LII Ihap 15 Agosto 7, 2021</p> <p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> ha yinaknan nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ngan Espanyol. Nakarawat an <i>Ang Bayan</i> han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.</p> <p> @prwc_info</p> <p> fb.com/editorsofAB</p> <p> cppinformationbureau@gmail.com</p> <p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas</p>	<h2 style="text-align: center;">Gin-uunod</h2> <p>Editorial: Ayuda militar han US, ayuda ha tiraniya han rehimen Duterte 1</p> <p>11 nga opensiba, iginlansar han BHB 1</p> <p>Nagpapadayon nga interbensyon militar han US 3</p> <p>Mga buwa ha urhi nga SONA ni Duterte 4</p> <p>#DuterteWakasanNa, guliat han katawhan 5</p> <p>Metro Manila, ginpailarum ha ikatulo nga ECQ 6</p> <p>Singbahan, andam mamutngaang ha erestorya pankamurayawan 6</p> <p>Syahan nga bulawan nga medalya han Pilipinas ha Olympics, naidaug 6</p> <p>Mga protesta han katawhan 6</p> <p>Mapapakyas an AFP nga perdihon an BHB ha NCMR 7</p> <p>Upat nga parag-uma ha Bicol, ginpatay han AFP 8</p> <p>Ha dagmit nga pulong 9</p> <p>Mapan-uwat ngan mapambuhag nga repores-tasyon 10</p>
--	--

Nagpapadayon nga interbensyon militar han US

Upisyal nga ginbawi ni Duterte an iya pagpostura nga igbabasura an Visiting Forces Agreement (VFA) kahuman han personal nga pakighampang kan US Secretary of Defense Lloyd Austin hadton Hulyo 29. Ha sugad, upisyal na nga iginbalik an libre nga paggawas-sulod han tinagdako nga ihap han mga tropa, higamit ngan panmilitar nga makinarya han US ha soberano nga teritoryo han Pilipinas. Kalakip ha mga aktibidad nga nakasarig ha VFA an gintig-ob nga pagpahara nga Balikatan ngan haros 300 nga iba pa nga panmilitar nga aktibidad.

Aada ha luyo han pagduso ha VFA ngan iba pa nga panmilitar nga kasarabutan ha US an pagsunod kuno ha 1951 Mutual Defense Treaty (MDT) giutan han duha nga nasud. Ha naglabay nga pito kadekada, nagpabilin an gahum han militar han US ha nasud gamit ini nga diripantay nga panmilitar nga kasarabutan, sugad liwat an VFA, Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA) ngan Operation Pacific Eagle-Philippines (OPE-P). Ha bendisyon hini dugang nga nati-kahugot an operasyunal nga kontrol han US ha Armed Forces of the Philippines (AFP).

Ha panahon nga suspendido an pagbasura ha VFA, waray undang an presensya ngan mga aktibidad-militar han US ha nasud. Hadton Abril, ginpadayon an Balikatan ha luyo han paghitaas han impeksyon han Covid-19 ha nasud. Iginpadayon gihapon hadton Hulyo an tulo kasemana nga ehersisyo nga Salaknib han 1st Brigade Combat Team. Antes hini, nagdeliber an militar han US han ₱48.5-kamilyon nga balor han mga armas ha AFP.

Ginmentinar liwat an libre nga

pag-okupar han mga sundalo nga Amerikano ha mga panmilitar nga pasilidad ha diri mamenos ha lima nga kampo han AFP ha ngaran han EDCA. Ha ilarum han OPE-P, kaupod an mga sundalo nga Amerikano ha nagdara ha mga sundalo nga kaswalti han AFP ha bumagsak nga C-130 ha Sulu. Samtang, diri mamenos ha tulo nga pagbiyahe ha dagat ha tahub han *freedom of navigation operations* an ginhimo han US ha South China Sea ha syahan nga tunga han 2021.

Ha hilaba nga panahon, gin-gamit han US an MDT agud himuon nga lansaran an Pilipinas ha pag-insister hini han poder ha Asia-Pacific. Ha bendisyon hini nga kasarabutan, nagpadara han mga Pilipino nga sundalo ha (bug-os pa hadto nga) Korea ngan ha Vietnam agud sumuporta ha mga gerra nga agre-syon han US kontra ha mga katawhan nga nakikigbisog para ha demokrasya ngan nasyunal nga katalwasan. Gin-gamit liwat an mga daan nga base militar han US ha Pilipinas komo lansaran han mga gerra han US ha Iraq, Iran, Kuwait ngan Afghanistan. AB

"Ayuda...", *tikang ha paypay 2*

US nga kinahanglan padayon hiya nga suportahan, todo-larga yana an rehimen Duterte ha pagpasulong han "gerra kontra-terorismo." Ha tahub hini, ginhihimo an ginpagrabe pa nga kampanya han panmatay ngan panmuypoy kontra ha mga patriyotiko ngan demokratiko nga pwersa, gamit an mga armas ngan ayuda militar tikang ha US.

Kinahanglan dugang nga makigbisog ngan manindugan an katawhan Pilipino kontra ha pagpakaniyutiyo han rehimen Duterte ha imperyalismo nga US ngan ha paghatag-dalan hini ha dugang nga pag-

padako han panmilitar nga presensya han US ha Pilipinas komo parte han pakig-isan-isanay hini ha China. Kinahanglan dugang nga pakusgon han katawhan Pilipino an pagbuksas ha pasista nga mga krimen ni Duterte ngan sukton an gubyerno nga Biden ha pagsuporta ha iya tiraniya ngan terorismo.

Kinahanglan pag-urusahon an ngatanan nga demokratiko nga pwersa ngan natipa ha tiraniya ni Duterte, bug-uson an pinakahiluag nga pagkaurusa han katawhan Pilipino, ngan pakyason an maraot nga larang nga magpabilin ha poder. AB

"11 nga opensiba...", *tikang ha paypay 1*

nga pulis an nasamaran. Samtang, ginsaludaran han mga Pula nga mangaraway hi Ka Diwa, 24, nga namatay ha usa nga agway hadton Hulyo 10 ha Las Navas.

Utro naman nga gin-ambus han BHB-Northern Samar an mga tropa han 83rd Military Intelligence Company nga nag-ooperasyon ha Barangay Dolores, Las Navas hadton Hulyo 29. Ha patikang nga report, usa nga upisyal-militar an napatay ngan duha an nasamaran.

Negros Occidental. Hadton Hulyo 21, naghimo hin operasyon haras an BHB-Southwest Negros kontra ha nag-ooperasyon nga tropa han 15th IB ha Sityo Makapula, Barangay Cabia-an, Candoni. Usa kaadlaw antes hini, susrunod nga nakaengkentro han mga Pula nga mangaraway an militar ha Sityo Guinobatan ngan Sityo Moromanila ha Barangay Caningay; Sityo Lunoy ngan Sityo Catmon, Barangay Agboy. Diri mamenos ha lima nga sundalo an napatay.

Nagkamayda liwat hin engkwentro giutan han BHB-South Central Negros ngan 94th IB hadton Hulyo 22 ha Sityo Manulaya, Barangay Tana-uan, Kabankalan City. Tulo nga elemento han AFP an napatay ha agway.

Negros Oriental. Ha Guihulngan City, ginharas han BHB-Central Negros an detatsment han CAFGU ha Barangay Sandayao hadton Hulyo 21. Lanong an mga elemento han CAFGU ngan 62nd IB ha panhadlok ngan panarhug ha mga sibilyan, panhalikwat ngan pagpatay ha mga gintatahapan nira nga nasuporta ha BHB.

Sorsogon. Usa nga pulis an nasamaran ha operasyon isnayp han BHB-Sorsogon ha tsekpoynt han 2nd Police Provincial Mobile Force Company ha Barangay Sta. Teresita, Bulan hadton Hulyo 21. Panalinguha ini nga opensiba han BHB-Sorsogon nga masirutan an mga armado nga elemento han estado nga padayon nga pumatay ngan nan-gigipit ha katawhan han Sorsogon. AB

Mga buwa ha urhi nga SONA ni Duterte

Ginhimo ni Rodrigo Duterte an iya urhi nga State of the Nation Address (SONA) ha Batasang Pambansa Complex, Quezon City hadton kulop han Hulyo 26. Inabot hin haros tulo kaoras an iya pamulong nga, sugad ha naglabay, nakapokus ha militar ngan kontra-insurhensiya, ngan mga buwa niya nga kampanya kontra droga, terorismo ngan korapsyon. Dose nga proposisyon an iginduso niya nga prayoridad. Labot ha duha, naaprubaran na ini ngatanan ha balitang han komite han Mababang Kapulungan ngan unom na an mayda katugbang ha Senado.

Militar ngan pulis komo prayoridad

Ha butnga han pandemya, diri an kalibsugan han publiko ngan mga trabahador hini an prayoridad ni Duterte. Lugod, gin-una niya an mga proposisyon para ha pampensyon nga pondo han Armed Forces of the Philippines ngan Philippine National Police ngan ligal nga representasyon ha mga tawuhan hini nga dabi ha mga krimen ngan anomaliya. Ini nga mga proposisyon an magseseguro ha katangkuran han mga sundalo ngan pulis ha iya paghahadi.

Gindayaw ni Duterte an kriminal nga gerra kontra droga ha atubangan han hiluagan nga pagkunderan dinhi. Maiha na nga maaram an kadam-an nga gin-gagamit la niya an kampanya agud ipwesto an kalugaringon komo hadi han mga *drug lord* ha nasud.

Ha iya gerra kontra-insurhensiya, ginpanhimuwa han Partido Komunista ng Pilipinas an iya pahayag nga nagdaug an iya rehimen ha "pagresolba" ha gamot han armado nga sumpakiay. Dako nga buwa an ginrakudako niya nga 17,000 nga mangaraway han Bagong Hukbong Bayan nga "sumurender," nga kadam-an sibilyan. Waray liwat kama-tuoran an masobra 15 nga prente gerilya han BHB an nalusaw ha naglabay nga lima katug.

Buwa nga kampanya kontra-korapsyon

Buwa ngatanan an ginyakan ni Duterte kabahin ha iya buwa nga kampanya kontra-korapsyon. Kalakip dinhi an "pagtanggap" niya ha pwesto ha 43 nga upisyal han Bureau of Immigration (BI) nga nadabi ha iskema nga "pastillas" hadton 2020, ngan ha 200 nga iba pa nga

empleado nga dabi ha korapsyon.

An tinuod, nakabalik na ha trabaho an "natanggap" nga ginsuspendir nga mga empleado han BI hin waray baratunon. Waray liwat report nga nagpapamatuod nga tinuod niya nga gintanggap an 200 pa nga empleado.

Hadton 2020, ginpasuspendir liwat niya an pagsapubliko ha report han balor ngan pananag-iya han mga upisyal han gubyrerno nga kaagsuban gin-iimbestigaran agud mabuksas an pagkadabi nira ha korapsyon.

Waray plano para ha pandemya

Waray kongkreto nga plano nga iginplatar hi Duterte ha iya SONA kun tiunan-o aatubangon an pandemya nga Covid-19 ha atubangan han hulga han Delta baryant nga nagsasarang yana ha nasud.

Ha iya pamulong, ginmanduan la ni Duterte an National Employment Recovery Strategy Task Force nga pangunahan an gintawag nga Reform, Rebound, and Recover Program nga nagtutumuyo kuno nga bakunahan an masobra usa kamilyon nga kwalipikado nga trabahador agud makagtrabaho. Sugadpaman, nagpapabilin nga kulang an suplay han bakuna tungod kay nakalaum an rehimen ha limos nga bakuna ti-kang ha iba nga mga nasud.

Pagpostura la an mando ni Duterte para ha pagtukod han Center for Disease Prevention and Control ngan Virology and Vaccine Institute of the Philippines tungod kay kulang kaupay naman an igin-aalutaga nga badyet han iya rehimen para ha pampubliko nga kalibsugan.

Sugad han ginlalauman, ginpadagmit ni Duterte an pagsabalud ha Foreign Investments Act, Public Service Act, ngan Retail Trade Libe-

ralization Act agud todo nga ig-abre an ekonomiya ha ngaran han utro nga pagpabuylo hini. Aprubado na ini ngatanan han iya mga kakun-sabo ha balitang han komite han Kongreso. Mayda na liwat katugbang ini nga mga proposisyon ha Senado.

Iba pa nga buwa

Iginhambog ni Duterte nga kaupod kuno an Pilipinas ha mga nasud nga nakagrekord hin pinakamadagmit nga pag-uswag han ekonomiya ha Asia antes an pandemya. Kundi an tinuod, tipaubos na an padron han *gross domestic product* han Pilipinas tikang ha 7.1% hadton 2016 ngadto ha 6.1% hadton 2019.

Ginkangalas han katawhan an paghinambog ni Duterte nga nare-solba na kuno niya an problema ha trapiko ngan pagbiyahe durot han pag-abre han marahalon nga mga dalan ngan *skyway*. Hirayo kaupay ini ha adlaw-adlaw nga pag-inantos han katawhan durot han kakulang han masasakyan tungod ha mga restriksyon ha pagbiyahe han mga dyip.

Buwa liwat an ginrarakudako niya nga "pagpasulong" han independyente nga pan-gawas nga pali-siya tungod kay maaram an ngatanan ha iya pagpakaniyutiyo ha China ngan US. Waray niya talakayon an patraydor niya nga pagbaligya han West Philippine Sea ha China kabalyo han suporta ha iya rehimen, ngan paggamit niya ha Visiting Forces Agreement agud makakubra han mas dako nga ayuda militar tikang ha US.

AB

#DuterteWakasanNa, guliat han katawhan

Sigon ha mga report, 6,000 an nagmartsa ha kahilab-on han Commonwealth Avenue ha Quezon City hadton Hulyo 26 agud tugbangan an ikalima ngan urhi nga State of the Nation Address (SONA) ni Rodrigo Duterte. Pumartisipar ha protesta an mga organisasyon tikang ha Southern Tagalog ngan Central Luzon. Ha tema nga "Duterte, wakasan!" ngan "Goodbye Duterte," utro nira nga iginpanawagan an pagtapos ngan pagpabaton kan Duterte ha ngatanan niya nga mga krimen sugad han tinagdamo nga pagpatay, pagbaligya ha soberaniya, pakyas nga pagbaton ha pandemya ngan hiluagan nga korapsyon. Nagkamayda hin kapareho nga mga martsa ha mga syudad ngan sentro han prubinsya han Cebu, Bacolod, Davao, Iloilo, Bayombong ha Nueva Vizcaya, Roxas ha Capiz, Kalibo ha Aklan ngan Naga City. Nagkamayda liwat hin mga protesta ha magkalain-lain nga syudad ha US, Canada ngan Hongkong.

Antes an SONA, naglansar an magkalain-lain nga sektor hin mga protesta ngan aktibidad agud iplatar an tinuod nga kamutangan han katawhan ngan kundenaron an rehimen ha lima katuig nga kapalpakan hini.

Iginlansar han Kilusang Mayo Uno an State of Labor Address hadton Hulyo 23 ha panawagan nga "END Duterte" durot han kapakyasan niya nga tumanon an saad nga tapuson an kontraktwalisasyon. Gintantantiya nga mayda liwat 9.2 kamilyon tubtub 13.5 kamilyon nga indibidwal an waray o kulang an trabaho ha panahon han pandemya.

Hadton Hulyo 25, iginlansar han Kilusang Magbubukid ng Pilipinas an State of the Peasant Address agud kundenaron an Rice Liberalization Law ngan pagpasibaya han rehimen ha sektor han agrikultura. Maabot ha ₱90 kabilyon an kalugian han mga parag-uma han humay durot han liberalisasyon. Gin-insister nira an ₱15,000 nga subsidyo para ha produksyon ha panahon han Covid-19.

"Waray kamurayawan, waray hustisya." Sugad hini ginsuma han Karapatan an lima katuig nga paghahadi han diktador nga hi Duterte. Labot pa ha 30,000 nga biktima han "gerra kontra droga" han rehimen, nakaglista ini hin 414 nga kaso han ekstrahudisyal nga pagpatay, 2,725 nga kaso han ilegal nga pag-aresto nga dugang pa nga nagdamo ha panahon han militarista nga mga lockdown ngan mga kaso han pangigipit ha mga progresibo ngan aktibista. Nakaglista liwat an grupo han 25 nga masaker ha ilarum han rehimen.

Bagsak an grado nga iginhatag han mga magturutdo kan Duterte. "Waray kami nakit-an nga klaro nga programa para ha edukasyon," sigon ha Alliance of Concerned Teachers hadton Hulyo 23. "Waray hiya bisan ano nga masesering nga achievement ha edukasyon." Kaupod ha gintagan han mga magturutdo han bagsak nga grado si Sec. Leonor Briones han Department of Education (DepEd). Sering nira, pakuri ha mga magturutdo, estudyante ngan

ira kag-anak an "blended learning" han DepEd.

#DutertePalpak an paghusgar han kabatan-unan ha ginhimo nga State of the Youth Address hadton Hulyo 19. Ginsukna nira an kawaray-aksyon ngan plano han rehimen para ha talwas nga pag-abre han mga eskoylahan ha panahon han pandemya. Gintatantiya nga aada ha 2.73 kamilyon an nag-drop-out -10% an tikang ha 27.77 kamilyon nga nag-enrol hadton akademiko nga tuig han 2019-2020. Labot dinhi, padayon nga gin-aatake han pasista nga rehimen an akademiko nga kalibrihan ngan mga pankampus nga mantalaan.

Doble nga kakurian an nahiaguman han mga *overseas Filipino worker* (OFW) ha panahon han pandemya nga Covid-19 tungod ha kawaray aksyon han rehimen. Guti kaupay nga 2% o 250,000 la ha kabug-usan nga 12 kamilyon nga OFW an nakakarawat han ayuda. Han mapiritan umuli ha nasud an gatusgatos kayukot tungod kay nawarayan han trabaho, iginsuksok hira ha mga pankwarantina nga pasilidad. Antes pa an pandemya, umatubang an mga OFW ha *mandatory PhilHealth membership* ngan dugang-nga-premium nga nabalar hin ₱24,000 ha syahan nga tuig ngan *mandatory SSS membership* ngan paghitaas han *premium*.

Sugad liwat, naghimo han *online* nga mga porum an mga grupo nga makikalibungan kun diin ginkundenar nira an mahugaw ngan makilangyaw nga pankalibungan nga palisiya han rehimen. Nanawang an sektor han singbahan nga tapuson an pag-atake ngan ilegal nga pag-aresto ha ira ranggo. Ginhusgaran naman han mga organisasyon han tagamidya komo kaaway han libre nga pamamahayag an rehimen Duterte. Ha Mindanao, ginsukna han mga Moro an palpak nga rehabilitasyon ha Marawi City nga ginpulbos ni Duterte hadton 2017 ngan an kawaray hin kompensasyon para ha mga bakwit.

Metro Manila, ginpailarum ha ikatulo nga ECQ

HA IKATULO nga higayon, ginpailarum ha *enhanced community quarantine* (ECQ), an pinakahugot nga porma han *lockdown*, an bug-os nga Metro Manila ngan Laguna tikang Agosto 6 tubtub 20 agud pugngan an pagsarang han makatarapon nga baryant han Covid-19 nga gintawag nga Delta. Samtang, ginpahilawig an *lockdown* ha mga syudad han Cagayan de Oro ngan Iloilo nga hadton Hulyo pa ginpailarum ha ECQ.

Damo an natigdaan hini nga utro nga paghugot, bisan pa man kun gintagan an mga residente han NCR hin usa kasemana nga "pangandam" antes ini ipatuman. Damo nga establisyemento an utro nga igpapaserra ngan madudugngan an gudti ngan sadang-an-kadakuon nga negosyo nga hul-os nga mababangkrap. Aada ha 80% hini nga mga negosyo an appektado han pauru-utro nga ECQ. Gintatantiya nga maabot ha ₱105 kabilyon kada semana an mawawara ha ekonomiya ha NCR. Dugang nga 444,000 nga trabaho liwat an mawawara.

Ha naglabay nga tuig, maabot ha 62.1% an nahiagum hin sadang-sadang ngadto ha grabe nga *food insecurity* (kakulangan ha pagkaon) ngan malnutrisyon durot han restriksyon.

Klaro nga an palpak nga baton han rehimen Duterte an rason ha utro nga paghugot ha ekonomiya ngan kagutom nga sigurado nga mahiaaguman han mayoriya han katawhan. Hadton Hulyo 31 ngan Agosto 5, nagprotesta an mga progresibo nga grupo ha Quezon City agud ig-insister an paghatag hin ayuda ha panahon han ECQ. Ginpanawagan gihap han mga trabahador an pagkontrol ha presyo han mga batakan nga panginahanglan ngan utro nga idelatar an pagbayad han kuryente, tubig ngan mga yutilidad hini nga panahon.

Singbahan, andam magpasilitar ha erestorya pankamurayawan

HA LUYO han resolusyon han Anti-Terrorism Council nga nagdedeklara nga "terorista" an National Democratic Front of the Philippines (NDFP), andam la gihapon an sektor han singbahan nga magpasilitar ha erestorya pankamurayawan giutan han NDFP ngan han reaksyunaryo nga gubyerno han Pilipinas.

Sigon ha Philippine Ecumenical Peace Platform (PEPP), magkakamayda hira hin mga konsultasyon ha katawhan ngan igduduso an pagbalik han erestorya lahos ha 2022 kaatubang an bag-o nga maeleher nga lider. Sigon ha grupo, karuyag nira nga magserbe nga basaranan han katawhan ha pipilion nga lider an kaandaman hini ha erestorya pankamurayawan.

Hadton Hulyo 22, ginsukna han PEPP an paglista ha NDFP komo terorista nga grupo. Nababaraka hira nga tatawagong nga "terorista" an ngatanan nga tagsuporta ha kamurayawan sugad ha ira.

Una nga bulawan nga medalya han Pilipinas ha Olympics, naidaug

NAIDAUG HAN ATLETA nga hi Hidilyn Diaz an pinakasyahan nga bulawan nga medalya han Pilipinas ha 2022 Tokyo Olympics hadton Hulyo 26. Nanguna hiya ha kategoriya nga women's 55-kilogram ha kumpetisyon nga *weightlifting* kahuman niya perdihon an atleta han China nga hi Liao Qiuyun. Ini nga kadaugan prinsipal nga durot han iya paningkamot ha luyo han kakulangan hin suporta tikang ha reaksyunaryo nga gubyerno para ha treyning han mga atleta.

Syahan ini nga nabuksas hadton 2019 han mag-aro hi Diaz hin pinansyal nga bulig tikang ha pribado nga isponsor tungod kay "grabe na hiya nga nakukurian." Gintarget hiya han mga *troll* han rehimen ha *social media* tungod hini nga pagbuktas. Gindabi gihap hiya han rehimen ha "Oust Duterte matrix" nga iginpagawas ha pareho nga tuig.

Samtang, pareho nga naidaug han mga atleta nga hira Nesthy Petecio ngan Carlos Paalam an medalya nga *silver* (ikaduha nga pwesto) ha kada tagasa nira nga kategoriya ha boksing hadton Agosto 3 ngan Agosto 7. Nagdaug naman hin medalya nga bronse (ikatulo nga pwesto) an boksingero nga hi Eumir Marcial. Ini an pinakasyahan nga Olympics kun diin nakag-uli hin sobra usa kamedalya an Pilipinas.

 Talwas nga balik-eskoyla, ipakigbisog. Nagsubmiter hin petisyon an mga organisasyon nga kaapi han Back to School Network-Panay ha lokal nga upisina han CHED ngan DepEd Iloilo City hadton Hulyo 22. Panawagan nira nga utro nga abrihan an mga klase ngan suportahan han panrehiyon nga ahensya an ₱10,000 nga ayuda para ha mga estudyante.

Nagprotesta gihap an mga estudyante han Holy Angel University (HAU) ha atubangan han ira eskoylahan ha Angeles City, Pampanga hadton Hulyo 15, syahan nga adlaw han klase. Gin-insister han mga estudyante nga ipatuman an ira lima kapunto nga demanda agud humaum ha *remote learning*. Nag-apelar an mga lider-estudyante ha upisina han presidente han HAU ha pareho nga adlaw.

Buligay ha ECQ. Ginhimo han Defend Jobs Philippines an kampanya nga Flag Brigade PH hadton Agosto 6 kun diin balay-balay ini nga nanhatag hin mga donasyon nga pagkaon ha kada pamilya. Nauna na nga nagdistribwer an grupo hin mga banderitas nga berde (may igharatag nga donasyon) ngan pula (kinahanglan hin donasyon) agud magserbe nga marka ha ira paglibot ha maabot 200 nga kabablasyon ha Sampaloc, Manila. Sigon ha ira, kaparte ini han pagkundernar ha rehimen ha kawaray hin ayuda ha ikatulo nga *enhanced community quarantine* ha Metro Manila.

Presyo han lana, pahimubon. Nagpiket an mga trabahador ha ilarum han Kilusang Mayo Uno hirani ha Philcoa ha Quezon City hadton Agosto 4 agud kundenaron an panibag-o nga serye han paghitaas han presyo han petrolyo ngan LPG. Humitaas an presyo han gasolina hin ₱1.05/litro, ₱0.75/litro ha kerosene ngan ₱0.80/litro ha diesel.

Kay ano mapapakyas an AFP nga perdihon an BHB ha NCMR?

Dako nga buwa an iginhambog ni Sec. Martin Andanar han Presidential Communications Operations Office hadton Hulyo 28 nga pabagsak na an rebolusyunaryo nga kagiusan ha North Central Mindanao Region (NCMR). Tungod kay mayda na kuno 2,517 nga kaapi han Bagong Hukbong Bayan (BHB) nga sumurender, 618 nga Pula nga mangaraway nga "nanyutralisa" ngan 10 nga prente gerilya nga nabungkag hini la nga 2020. Mayda liwat kuno dugang nga 77 nga barangay nga "nalimpyuhan na" ngan kun sugad makakarawat hin pondo tikang ha maanomaliya nga Barangay Development Program. Hi Andanar an iginbutang komo koordineytor han National Task Force to End Local Communist Armed Conflict para ha Region 10.

An tinuod, waray nabungkag nga prente gerilya o sentro ha NCMR hadton 2020. Mayda mga erya nga temporaryo nga ginbayaan kundi nagpabilin nga nakapwesto an mga yunit han BHB ha mga estratehiko nga parte han rehiyon. Mayda gihap mga Pula nga mangaraway nga sumurender kundi pira la hira ngan kaagsuban bunga ini han presyur han kaaway ha ira mga pamilya.

Tikang Marso 2020 tubtub Marso 2021, nakaglansar an hukbo han katawhan ha rehiyon hin 102 nga taktikal nga opensiba kun diin 94 nga mga sundalo an napatay ngan 84 an nasamaran. Samtang, 18 nga Pula nga mangaraway an namatay ha aragway ngan iba pa nga rason.

Ha butnga han gitgitan nga mga agway, nakaglansar an mga yunit dinhi hin mga agraryo nga kampanya agud pahitas-on an suhol han mga trabahador ha uma ngan presyo han mga agrikultural nga produkto.

Pokus nga rehiyon

Tikang pa han Marso 2018, ginhimo han Armed Forces of the Philippines (AFP) nga pokus nga rehiyon an NCMR. Kahuman han duha katuig nga kapakyasan nga perdihon an BHB dinhi, naghimo hin reorganisasyon an 4th ID ngan 1st ID hadton 2020 agud ipokus an lima nga brigada (tulo nga bug-os ngan pira nga parte han duha) ha gintu-tuoran hini nga mga subrehiyon.

Usa tubub duha kabatalyon an igindeploy han AFP ha kada prente gerilya. Nagin ladawan hini nga mga operasyon an panmilitar nga okupasyon ha mga kunohay "maglimpyo" nga baryo nga kakumbinar han paglatag hin mga detatsment agud sudlon ngan palibutan an gintatantiya hini nga mga "balwarte" han hukbo han katawhan. (Ha katapusan han 2020, umabot ha 169 an mga detatsment han CAFGU ngan 19 nga regular nga kampo militar.)

Gindunganan ini hin nakapokus ngan sostenido nga mga pankombat nga operasyon nga naggamit hin

yukot nga tropa ngan suportado hin mga edro ngan helikopter nga pan-gerra, *drone*, mortar ngan kanyon. Diri mamenos ha 23 an insidente han panmomba tikang ha kahanginan gamit an FA-50 *fighter jet* ngan helikopter tikang Disyembre 2018 tubtub Agosto 2020. Hadton 2020, lumuon an Covid-19 nga pandemya nga gin-gamit han AFP agud dugang pa nga magsulay-sukay ha kabaryuhan ngan kontrolon an gios han populasyon.

Pag-atubang ha ginpagrabe nga pangatake

Ha pankabug-usan, gin-gamit han mga yunit dinhi an ginerilya nga taktika han pagbarubalhin ngan pagigin magios agud pankatinnan an insiyatiba ha gerra ngan igmentinar an pleksibilidad han mga yunit.

Dirudiretso nga naningkamot an mga pwersa dinhi nga pahitas-on an pulitikal-militar nga kapas han mga kumander ngan mangaraway diri la para pakyason an mga atake han kaaway, kundi agud isahon an balitang han gerra han katawhan. Ginsuma ngan ginpurutan hin leksyon an dagko nga aragway, sugad liwat an mga atake ngan kontra-atake giutan ha mga yunit hini ngan han AFP.

Ha butnga han ginpagrabe nga mga atake, dugang nga nasantop han BHB an panginahanglan ha pagpahiluag ngan pagpasik-on han ginerilya nga gerra ha mas hiluag nga erya. Yawe hini an pagpadig-on ngan pagpahiluag han mga base ngan sona gerilya. Subay hini nga arabuton, kinahanglan magpakabattid an mga kumander ngan mga upisyal han hukbo han katawhan ha sistematiso nga paglalansar han agraryo nga rebolusyon ngan iba pa nga kampanya agud organisasyon ngan pagiuson an masa ngan batunon an ira mga panginahanglan ngan kaupayan. Mas nagin importante ini ha paglasurbo han Covid-19 nga pandemya ngan hulga hini ha kabaryuhan kun diin guti hin duro, kun mayda man, an mga

"Kay ano...", *sundan ha paypay 8*

Upat nga parag-uma ha Bicol, ginpatay han AFP

Upat nga parag-uma an ginpatay ha Bicol ngan upat gihap an gin-aresto han mga pwersa han estado ha mga adlaw antes an State of the Nation Address ni Rodrigo Duterte.

Ginpatay han mga pulis hira Jemar Palero, kaapi han Organisasyon ng mga Magsasaka sa Albay ngan Marlon Naperi han Albay People's Organization, gab-i han Hulyo 25, ha Banao Bridge, Maharlika Highway, Guinobatan, Albay. Nagpipintar hadto an duha, kaupod an duha pa nga aktibista, han panawagan nga "Dutere Ibagsak!" ha haywey. Ginpagawas han mga pulis nga umato an duha, butang nga ginpahimuwa han ira mga kauropan. Urhi nga nakit-an nga buhi an duha samtang ginsasakay han mga pulis ha usa nga van.

Ginpatay han mga sundalo hira Louie Austria ngan Benjamin Delos Santos ha Sagnay, Camarines Sur hadton Hulyo 20. Ginpagawas han mga elemento han 83rd IB nga napatay hira ha usa nga engkwentro ngan naglaray pa hin 12 nga higtaas nga kalibre han pusil nga nakuha kuno ha agway.

Iligal nga pangaresto. Iligal nga gin-aresto han militar ngan ginkasuhan hin pagtalapas ha Anti-Terror Law an upat nga parag-uma ha Sityo Buscad, Barangay Tuban, Sablayan, Occidental Mindoro hadton Hulyo 19. Gin-akusaran hira Miguel Manguera, Fe Marinas, Sherlito Casidsid ngan Allen Dela Fuente nga nabulig ha Bagong Hukbong Bayan ngan igindabi ha engkwentro giutan han AFP ngan hukbo han katawhan hadton Hulyo 5. Ginkasuhan an duha ha ira hin *illegal possession of firearms and explosives* ngan an duha hin *obstruction of justice*.

Ha Sorsogon, gin-aresto han mga pulis an mag-asawa nga hira Ruel Llamera ngan Annie Jean Castillo, mga kaapi han Sorsogon People's Organization hadton Hulyo 8 samtang nabiyahe tipauli ha Sorsogon City. Ginsalawdan hira hin hini-mu-himo nga kaso nga *illegal possession of firearms and explosives*.

Pandarahug. Paturapak nga nagpabuto an mga elemento han 62nd IB ngan 16th Scout Ranger Company ha Barangay Banwage,

Guihulngan, Negros Oriental hadton Hulyo 15. Ginlabayan liwat nira hin granada an balay ni Alo Lojanio, residente han Sitio Kapudlusan.

Ha Northern Samar, pwersahay nga ginpapirma han mga sundalo an mga upisyal han barangay ha 17 nga baryo ha Las Navas, 14 nga baryo ha Silvino Lobos, unom nga baryo ha Pambujan, usa nga baryo ha Catubig ngan tanan nga baryo ha Matuguinao agud ideklara nga persona non grata an BHB.

Panganyon. Hadton Hulyo 20 tubtub 21, ginkanyon han 87th IB an kagugub-an han Km. 14 tubtub Km. 17 ha San Jose de Buan, Western Samar. Diri mamenos ha 20 kabeseng nga nagpabuto an AFP ha magkasunod nga adlaw nga nagresulta ha destroso han mga umhanan ngan nagduso ha mga residente han Sityo Salvacion, Barangay San Nicolas nga temporaryo nga mag-ebakwet.

Ha Northern Samar, duha nga balay an naigo han magpabuto an PNP-Special Action Force hin *grenade launcher* hadton Hulyo 10 ha Barangay Hitapian, Catubig. Target hini an yunit han BHB nga naglansar hin opensiba ha pareho nga adlaw. Kadungan hini, nagkawat an mga pulis hin pinya nga ibaraligya han mga residente. Gintarhug gihap nira an mga upisyal han barangay.

Pag-ebakwet. Ha Northern Samar, iginreport ha Hulyo 31 nga isyu han *Larab* nga nag-ebakwet an mga residente han Barangay San Jose, Las Navas durot han waray wantas nga panmomba. Ha mga baryo han Sag-od, Epaw ngan San Jose ha nasering nga bungto, haros waray na nasalin nga tawo durot han panmilitar nga okupasyon. Sugad liwat an nahitabo ha mga baryo han Senonogan de Tubang, Hiyat ngan Balud han Silvino Lobos. Nag-ebakwet gihap an mga residente han Barangay Ligaya ngan Barangay Carolina nga bawnderi han Matuguinao, Western Samar. **AB**

"Kay ano..." mula sa pahina 7

pankalibsugan nga imprastruktura.

Nasantop gihap han hukbo han katawhan an panginahanglan nga dagmitan nga atubangon an taktika nga *gradual constriction* ngan paglipol han kaaway pinaagi han pag-atake ha mga detatsment hini ngan paglansar hin mga koordinado nga opensiba ha prente ngan subrehiyon nga balitang. Ini agud pakyason an disenyo han kaaway nga hikawan an mga mangaraway hin panmasa nga suporta ngan itabrog hira ha higrayo nga lugar ha kaguguban kun diin mapipiritan an mga yunit han BHB nga makig-asdangay ha lus-ay militar nga pamaagi. Sugad liwat, landaw ha mga baryo nga mayda mga detatsment an kadamuon ngan brutalidad han mga pangabuso han militar ha katawhan.

Subay hini nga arabuton, ginmanduan han mga komite han Partido an hukbo nga mahugot nga pangkatinan an batakan nga oryentasyon han mga platun ngan pagiuson ini ha gintudlok nga klaster han mga baryo. Kadungan hini, kinahanglan hugot nga giyahan han mga yunit han Partido an armado nga pag-ato han masa ngan himuon hira nga kabakyang, kaupod an yunit han milisya han katawhan, ha pagsuporta ha regular nga mga pwersa ngan ha paglansar hin mga taktikal nga opensiba.

Tapod an mga kasama dinhi nga diri mapeperdi han AFP an BHB ngan an rebolusyunaryo nga kagiusan ha rehiyon ha nasasalin nga tuig ni Duterte. Puhunan hini an mga leksyon nga napurot ha pira kadekada nga rebolusyunaryo nga pakigbisog ngan tikang ha gitgitan nga pakig-asdangay ha mga kaaway, labina ha naglabay nga tulo ka-tuig. Nag-anak ini nga eksperyensya hin mga kadre, kumander ngan tawuhan nga mayda kadig-on ha ideolohiya, sadang nga panmilitar nga kabatiran, kaandaman ha sakrispiyo ngan kakurian ngan diri nababantad nga diwa nga mapan-ato. **AB**

₱6.3 kabilyon

pa la han **₱28 kabilyon** nga kinahanglan baydan han Philippine Health Insurance Corp. (PhilHealth) ha 700 nga **pribado nga ospital** tikang 2020 an nabaydan han rehimen.

Taramdan: Private Hospital Association of the Philippines

-1.2

an grado nga nakarawat han Pilipinas kasumpay ha kapas hini nga utro nga pabuyluhon an ekonomiya pag-abot han 2025.

Ini an pinakahimubo nga grado ha 14 nga nasud nga lugpop han pag-aram.

Taramdan: Oxford Economics

₱70.9 kamilyon

an **mamalgastaron** han rehimen Duterte agud **armasan** an mga bumbero ha luyo han kulang ngan atrasado nga mga higamit para ha pagpuo han sunog.

95,000 kaektarya

nga kagugub-an an ginlamon han sunog ha **Turkey** tikang Hulyo 28. Diri pa gihap napupuo an sunog tubtub yana.

Yukot-yukot kaektarya gihap ha **Greece** an ginlalamon han sunog nga nagresulta ha pagkasunog han mga balay ngan pagkamatay han mga hayop.

Agosto 7, 1998

pormal nga gin-aprubarhan ni hadto anay presidente Joseph Estrada an **Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law**. Syahan na ini nga gin-aprubarhan ni Mariano Orsa, hadto anay lider han National Council han NDFP hadton Abril 10, 1998.

202,200

Nga indibidwal tikang ha **480 nga barangay** an nag-ebakwet durot han mga pagbaha ha magkalain-lain nga parte han Luzon tikang hadton ikatulo nga semana han Hulyo durot han **Bagyo nga Fabian**. Nagresulta ini ha destroso han **₱102 kamilyon** nga balor hin mga agrikultural nga produkto.

Taramdan: National Disaster Risk Reduction Management Council

Mapan-uwat ngan mapambuhag nga programa han "reorestasyon"

Usa an "Sulong" ha mga baryo nga lugpop han Enhanced National Greening Program (E-NGP), an buwa nga programa ha reorestasyon han reaksyunaryo nga estado. Dinhi, gin-gamit han estado, kakunsabo an militar, an programa agud luputon an tuna han mga parag-uma ngan isulong an kontra-insurhensiya nga kampanya.

Pagpamatuod hini an iginpatawag nga miting han mga sundalo nga nag-okupar ha baryo ha ngaran han Retailed Community Support Program (RCSP) hadton Pebrero. Hini, kabulig han militar an lokal nga Department of Environment and Natural Resources (DENR) agud igduso an pagtanum hin komersyal nga mga kahoy ha diri mamenos ha 68 kaektarya nga tuna nga hadto anay gin-uumhan. Iginmando han DENR an pagtanum hin tuog ngan naga ha sakob hin tulo katuig, ngan kawayan naman ha sunod nga takna han proyekto.

Nag-asayn an DENR hin mga lider ha baryo nga tagdistribwer han ₱250 kada adlaw ha mga residente nga nagtatanom hin kahoy. Waray kumpensasyon nga ginahatag ha mga tag-iya han tuna nga apektado han programa. Ginsering la han

ahensya nga poyde nira gamiton an mga kahoy ha pagtindog hin balay ngan iba pa nga panginahanglan. Nagsaad gihap ini nga mabulig ha pagpatitulo han mga apektado nga umhanan.

Gin-insister han ahensya an pagtanum hin kahoy bisan pa hadto anay produktibo an mga katunaan nga lugpop hini nga programa. May mga tanum na ini nga lubi, duma, utanon ngan iba pa nga pagkaon nga kinahanglan gud han komunidad. Ha ngaran han reorestasyon, gin-oobliga an mga parag-uma nga ikaingin an mga umhanan agud maitanum ini nga *seedlings* nga may usa kametro kwadrado an distansya ha kada usa.

Ha kamatuoran, pasangil la an pagtanum hin kahoy agud luputon an mga tuna nga ginhimo nga produktibo han mga parag-uma. Gin-

deklara han DENR nga *forest land* o tuna ha guba an mga agrikultural nga tuna agud ibalik an pananag-iya ha estado ngan papletehan o ibaligya ini ha mga langyaw nga komersyal nga plantasyon, dagko nga agaron maytuna ngan ira mga kaso-syo nga mga burukrata.

Guti kaupay ngan diri panmaihaan an ₱250 kada adlaw nga suhol ha pagpatanum han DENR. Mas himubo ini tanding ha gintalaan nga ₱295 nga minimum nga suhol ha mga trabahador ha agrikultura ha rehiyon. (Ha Leyte, naabot nala ha ₱11 kada adlaw an ginbabayad ha mga tagbantay han kahoy.) Mayda liwat multa nga ₱6,000 ngan poyde mapriso an parag-uma nga nakahibang hin tanom.

Kaparte an paggamit ha mga sibilyan nga ahensya sugad han DENR ha iskema nga *whole-of-government* han reaksyunaryo nga gubyerno. Mayda mga kaso nga gin-gagamit an kunohay *mapping* han reorestasyon para ha buruhaton paniktik. Gin-gagamit liwat ha RCSP an NGP agud tagan rason an presensya han mga sundalo ha baryo.

Tungod kay limitado an badyet nga iginahatag ha mga barangay, nagigin surok ini hin tipa-tipa ha mga residente. Ginlilibang han DENR an mga parag-uma nga magmanhin han pagtanum hin kahoy nga nakakahibang ha ira pagkaurusa ngan bubligay.

Ayat ha mga baryo sugad han Sulong nga mapukaw ha panguwat han E-NGP ngan magin mabinantayon ha pagsulod han mga negosyante ha *agroforestry* ha ira mga erya. Kinahanglan ini agud depensahan an nakab-ot na nira nga mga kadaugan ha agraryo nga rebolusyon ha ira mga baryo.

(Tikang ha *Larab*, Hulyo 31, 2021.)

Buwa nga reorestasyon

SYAHAN NGA GINPATUMAN hadton 2011 ha ilarum han rehimen Aquino an NGP. Ginpahilawig ngan ginpahiluag ini pinaagi han Executive Order 193 (E-NGP) hadton 2015 ha luyo han deklarasyon nga pakyas an programa. Ginpadayon ini han mga upisyal ni Duterte tungod kay ginhihimo nga surok han kurapsyon han mga pulitiko ini nga pondo (masobra ₱5 kabilyon).

Hadton 2019, ginrakudako han DENR nga duha kamilyon kaektarya na an natanuman hin 1.7 kabilyon nga *seedling* ilarum han E-NGP tikang 2011 tubtub 2019. Kundi waray ebidensya nga maipakita an DENR nga tinuod ini han ginkwestyon ini nga programa ha Senado. Mas grabe pa, sigon ha mga eksperto, waray pagkakaiba ngan nagpapabilin nga aada ha pito kamilyon kaektarya an nasasalin nga kagugub-an ha Pilipinas tikang 2011 tubtub yana.

Diri tinuod nga reorestasyon an katuyuanan han E-NGP. An mga kahoy nga ginpapatanum hini, sugad han kawayan, kape ngan *falcata* diri unob ha mga lokal nga kagugub-an. Sukwahi ini ha sagdon han mga siyentista nga magtanum hin mga kahoy nga *endemic* o unob ha guba agud maseguro an ekolohikal nga balanse han kalibungan. Gintatanum ini nga mga komersyal nga kahoy diri para buhion an kagugub-an kundi agud anihon ngan ibaligya ha mga langyawanon.